

JAN BASZKIEWICZ:
POWSTANIE ZJEDNOCZONEGO PAŃSTWA POLSKIEGO
NA PRZEŁOMIE XIII I XIV WIEKU

Studia nad historią państwa i prawa, seria II, tom I.

Warszawa 1954 (Książka i wiedza). 483 str. a 4 mapy

Přínos Baszkiewiczovy obsáhlé práce je několikerý a nepopíratelný. Především řeší jednu z nejdůležitějších otázek vývoje feudálního státu a s pečlivostí, vlastní současné polské právněhistorické vědě, shrnuje dosud všechen známý materiál o otázce předmětu. Dále ukazuje v neobyčejné šíři ekonomickou základnu tohoto procesu a její souvislosti s růstem nových institucí feudálního státu. A konečně podtrhuje vliv faktorů neekonomických (cizí agrese, vědomí národní svébytnosti), které mnohde v poslední době nebyly dostatečně uvažovány a tak podáván zkreslený obraz historického vývoje. Jisté je, že v řadě věcí bude nutno Baszkiewiczovy názory poopravit a zejména bude potřeba mu oponovat tam, kde své v zásadě zcela správné názory upřilíšnil; to však nic nemění na celkovém soudu o kladné hodnotě jeho práce.

Úvod práce tvoří přehled dosavadních názorů literatury, pojatý širě než s ohledem na pouhý vlastní námět řešeného problému, takže ve skutečnosti jde tu namnoze o hodnocení starší literatury vůbec. V druhé části úvodu jsou vytyčeny hlavní znaky vývoje státu v stadiu feudální rozdrobenosti, totiž především upevnění posice šlechty a duchovenstva, jehož průvodním znakem na jedné straně je oslabení knížecí (královské) moci, na druhé zhoršení postavení nižších vrstev společnosti (zmenšení počtu svobodných, větší faktická i právní závislost); vnější právní formou těchto společenských vztahů jest instituce imunit, udílených vyšším stavům. I v této době ovšem trvají prvky, jednotící celou zemi, politicky rozdrobenou v řadu útvarů; jsou jimi národní povědomí, stále živá a ustavičně proklamaná myšlenka jednoty polských zemí, společné ohrožení vnějším nepřítelem a společná reakce na ně, de facto jediná panovnická dynastie Piastovců, nezávislost jednotlivých zemí na římském císaři a konečně jednotící výsadní postavení Krakova jako stolice celé země.

První z šesti oddílů práce jest na ostatní napojen neorganicky. Kdežto v těch všech převládá hledisko systematické (ekonomické předpoklady sjednocení, role vnějšího nebezpečí, postavení jednotlivých stavů, otázka sjednocení s hlediska státního zřízení a ideologické problémy sjednocení), je první oddíl věnován otázce *vztahu Slezska k postupnému sjednocování Polska*; ačkoliv i slezský aspekt tohoto problému by bylo možno organicky včlenit do oddílů ostatních (typicky se to jeví při probírání na př. otázky kolonisace ve Slezsku), neděje se tak, a tím způsobem v prvním oddílu zcela převážilo hledisko historické. Snad je tomu tak proto, že slezský materiál je poměrně nejbohatší, ze Slezska vychází první pokus o sjednocení a ve Slezsku se také nejdříve uplatňují ony všeobecné a zvláštní hospodářské předpoklady sjednocení, jež na rozdíl od ostatních (např. role individualit, již podtrhoval Balzer) v odlišení od starší literatury Baszkiewicz nově tolik zdůrazňuje. Autor sám zdůvodňuje tento svůj postup stručným poukazem na specifickou povahu slezských poměrů (str. 89).

Slezsko se od ostatních zemí liší intensivnějším hospodářským životem, jehož charakteristickými příznaky jsou rozsáhlý obchod a hornictví. V zemi převažovala drobná šlechta, duchovenstvo nemělo privilegium fori, z církevního jmění se vy-

bíraly daně; to všechno ve spojení s oporou o města jsou kladné předpoklady sjednocovací politiky, jež zcela zřejmě neexistovaly v ostatních neslezských zemích politické soustavy slezských Jindřichů. Charakteristická je skutečnost, že slezská knížata postupovala mimo sněmy, na nichž, ač jinak by mohly být svou universálností rovněž sjednocovacím elementem, by patrně byli převládli stavové. To se ostatně také potvrdilo dalším vývojem, neboť odpor politicky rozhodujících tříd společnosti byl ještě tak silný, že slezský sjednocovací pokus ztroskotál.

V druhém oddílu, věnovaném *hospodářským předpokladům sjednocení*, má mimořádnou důležitost konstatování zásadního rozdílu mezi Evropou západní a východní, datujícího se v jejich dějinném vývoji právě *od momentu překonávání feudální rozdrobenosti*. Kdežto na západě se v mohutném rozvoji měst projevují první elementy kapitalistického hospodářství, *na východě od Labe panuje feudální zřízení v nejryzejší své podobě* (str. 91). V této oblasti nemají města pro sjednocení států, i když jsou činitelem důležitým, význam výlučný. Dochází k dělbě práce mezi město, kam se stěhuje většina řemesel, a ves, avšak hospodářský růst vesnického hospodářství je samostatnou kapitolou vzniku nových předpokladů sjednocení, jejíž význam je zásadní. Novostí jest živý obchod mezi jednotlivými údělnými zeměmi. V rámci této otázky konstatuje však Baszkiewicz, že v řadě případů nelze tyto styky doložit a pozastavuje se zejména nad tím, že nejsou zprávy o vývozu soli z Malopolska na sever (str. 127); tu však sluší mít na paměti, že jde o věc pochopitelnou, neboť tato oblast byla saturována pobřežní solí pomorskou. Rozvoji obchodu napomáhá zdokonalování sítě dopravních spojů; s ním však zároveň vzrůstal i počet *mýt a cel, jejichž výnos v období imunit se stal novým hlavním zdrojem příjmů panovníka*, takže s hlediska obchodu v závěrečné fázi se dospělo k účinku protichůdnému. Jinak politická rozdrobenost země byla hlavní překážkou novým potřebám hospodářského života ve větším měřítku, jež nutně si vyžadovaly sjednocení.

V otázce kolonisace, dotčené už jednou v předchozím oddíle o Slezsku, zdůrazňuje Baszkiewicz — podobně jako celá polská nauka od první světové války — *kolonizaci vnitřní*, která ve shodné situaci a shodným způsobem se stala předpokladem *činžovního hospodářství*, tak charakteristického pro pozdější *kolonizaci německou, jež na ni navázala*. Význam německé kolonisace jest nad skutečnost podtržen tím, že její právní formou byly zápisy, kdežto polská kolonisace probíhala na základě smluv ústních. Vlastní německá kolonisace má význam především organizační, vytvářejíc svébytné formy vesnického zřízení; jako kolonisace založená na činži se však zcela shoduje s kolonizací polskou a podobně jako ona často znamená úplnou likvidaci starých forem poddanské závislosti typu naturálního hospodářství (str. 61—2). V tomto směru je důležitý poukaz na to, že povinnosti vůči vrchnosti mají svůj základ v někdejších povinnostech ve prospěch knížete (str. 109); je to skutečnost, kterou na začátku tohoto století rozbořem západoevropského materiálu konstatoval ruský historik Karejev. Vzhledem k produktivnosti zemědělské práce je těsně spojen se zavedením činžovní renty. Správné je Baszkiewiczovo odmítání lineárního spojování této hospodářské soustavy s německou kolonizací a proti tomu zdůrazňování nutnosti a hledání příčin jiných, hlubších. Avšak jeho paušální poukaz na třídní rozpory (např. už v otázce příčin německé kolonisace, jež sám pokládá za dosud nedostatečně objasněné, nebo v otázce zbíhání sedláků, jež nepochybně přeceňuje) se ukazuje být příliš schematickým. Jestliže činžovní soustava dávala sedlákům větší hospodářské možnosti a jestliže jejich celkové postavení se značně zlepšilo, jak sám výslovně na několika místech zjišťuje, pak *v období feudální rozdrobenosti, kdy právě feudálové upevnili svou*

posici proti panovníkovi, by byli jistě mohli svého třídního protivníka potlačit a nikoli mu dovolit hospodářský a sociální vzestup. Jeho příčiny bude tedy nutno hledat jinde: v nových metodách exploatace půdy, rozvoji dobývání drahých kovů, účasti západního obchodu a jeho finančních prostředků, růstu populace a pod.

Základním faktorem, který urychlil sjednocovací proces, byl *politický činitel vnějšího nebezpečí*, v polském případě hrající roli větší než kdekoli jinde v Evropě. Jemu je věnován třetí oddíl Baszkiewiczovy práce. Specifickým rysem tohoto činitele ve východní Evropě je, že způsoboval vznik *státu vícenárodnostního* (str. 157). V zásadě je tu třeba lišit mezi ohrožením se strany německé a ohrožením od Tatarů, Rusů, Litvinů a Prusů, jež mělo většinou povahu pouhých nájezdů loupežných, resp. cizí účasti ve válkách jedněch polských feudálů proti druhým. V německém náporu jde zároveň o expansi šlechty i měst; nelze tu však, jak činí Baszkiewicz, argumentovat i výzkumy K. Tymienieckého z Pomoří (str. 161, pozn. č. 84), neboť ty se týkají období starší formace raně feudální.

Při řešení otázky *západního Pomoří* vychází Baszkiewicz jako celá polská nauka zejména po druhé světové válce z předpokladu, že tato země byla integrální součástí polského státu. Že tu však ve skutečnosti šlo o *volné a mnohdy velmi volné spojení*, vysvětluje z jeho vlastních výkladů o východním Pomoří, s Polskem těsně spjatém (svazky hospodářské, shodný jazyk, zřízení, právo, zvyky, tradice, jedna metropolitní organizace — str. 183), tak odlišných od pouze formálního postulování jednoty v případě západního Pomoří v pozn. č. 146 na str. 170. O tom, že na rozdíl od ostatních polabsko-pobaltských Slovanů jsou Pomořané Polákům nejbližší, nemůže být nejmenších pochybností. Je však potřebí v dalším přesněji objasnit velmi variabilní formy jejich vztahu a zejména bedlivě provést kvalifikaci právních podob jejich poměru. V žádném případě se však nemůže mluvit o zaraženém vývoji »polského« kléru na Pomoří (str. 225, pozn. č. 431), o vypuzení »polských« prvků z měst (str. 228) nebo o odporu »polské« společnosti (str. 184). Zvláště v tomto posledním případě sám Baszkiewicz podtrhuje odlišnost západního Pomoří, když praví při kritice nezásadní politiky západopomořských knížat, že »nebyla tu bohužel dost silně sjednocená polská společnost, která by je (jak se to stalo na gdaňském Pomoří) donutila pěstovat politiku jednoty s Polskem«. Konečně on sám, jenž tak intenzivně poukazuje na hospodářské základy vývoje polského státu, konstatuje na str. 350, že západní Pomoří bylo hospodářsky zcela zainteresováno na sever a západ a s Polskem ekonomický celek netvořilo.

Výklad *expansivní politiky českých králů proti Polsku*, jak jej Baszkiewicz podává, je v mnohém neobyčejně zajímavý, v mnohém však trpí určitou nehistoričností základního hlediska, s něhož se k řešení problému přistupuje. Iniciativní je Baszkiewiczovo upozornění na *společnou protiněmeckou polsko-českou frontu za Přemysla Otakara II.*; proti tomu přesného prozkoumání úplným rozborem pramenů si vyžádá tvrzení, že český nápor do Slezska a Polska byl veden z popudu především německých kolonizačních elementů, silně ovlivňujících českou společnost a zvláště dvůr, jakož i vůbec celková Baszkiewiczova koncepce česko-polských vztahů v tomto období, podle níž se zásadně liší období Přemysla Otakara II. od období Václavů a zejména potom Lucemburků, kdy podle něho šlo o pouhou agresi bez jakéhokoli alespoň formálního právního podkladu. V hodnocení vývoje jednotlivých historických situací se Baszkiewicz dopouští chyby ve dvojím směru; jednak dostatečně nechápe, že tu jde o boj jednotlivých feudálních útvarů, v tomto smyslu nadřazený i středověké národnosti, jednak tuto středověkou národnost chápe pojmy romantismu 19. století, jenž často dosud v otázce nacionalismu převažuje. Kdyby totiž vycházel z reálné situace *integrace feudálních útvarů*

ve vyšší, která právě je základem období překonávání feudální rozdrobenosti, nemohl by se tolik pozastavovat nad českými aliancemi s německým patriciátem ve Slezsku nebo řádem německých rytířů; šlo tu často o pouhý *mocenský boj* bez jakýchkoli aspektů jiných. S hlediska sjednocování polského státu je ve světě feudálního zřízení sekundárním rysem, že v určité době je představitelem této tendence, vyvěrající — jak ostatně Baszkiewicz sám se právě v celém ostatním díle snaží dokázat — z určité hospodářské a politické konstelace, panovník cizí národnosti. V tomto směru měl nepochybně pravdu Bobrzyński, jež Baszkiewicz ostře odmítá. V prostředí ryze polském byl by totiž i pod vedením panovníka cizí národnosti vznikl sjednocený stát polský, jak toho doklady máme ostatně z celé Evropy. Jinak je jistě nepochybné, že vážnou složkou v tomto dějinném vývoji byly hlasy veřejnosti, a to téměř všech jejích vrstev, odmítající cizí nadvládu; avšak vedle toho je třeba integraci feudálního státu chápat jako *svébytný společenský proces*, v němž tyto ideové proudy nehrají roli dominující, jaká vysvítá z řady Baszkiewiczových tvrzení. Otázku nedostatečné opory Janá Lucemburského o polskou i českou společnost, pro niž Baszkiewicz jeho politiku hodnotí zcela negativně, bude nutno ještě řešit dalším výzkumem. Rozhodně však není na místě jeho klasifikace snahy o společný stát česko-polský jako negativní a neslovanské, neboť zcela stojí mimo rámec soudobých představ; bylo by zajímavé, jak by asi hodnotil stejnou situaci, kdyby iniciativa vycházela od polského a nikoli českého panovníka, jenž tou dobou stál v čele centralisovanějšího a hospodářsky mocnějšího státu, který za daného stavu měl všechny přirozené předpoklady, aby pronikal i zejména do hraničních území v sousedství, jazykově ostatně neobyčejně blízkém, ne-li zcela shodném.

Neobyčejně podnětné jsou Baszkiewiczovy výklady o nepřímých formách agrese, která je doplňkem agrese otevřené, válečné. V tomto směru jistě po zásluze zdůrazňuje roli *středověkého nacionalismu*, jenž se obracel typicky proti německé kolonizaci, prováděné šlechtou, měšťanstvem i sedláky. V tomto směru je situace v Polsku stejná jako v Čechách, a proto v této pasáži své práce Baszkiewicz používá hojných paralel s českým vývojem. Zajímavé je tvrzení o vědomě společném postoji polské a české společnosti proti Němcům; tuto thési bude však nutno opřít o výsledky podrobnějšího ještě studia pramenného. Na rozdíl od některých jiných právních historiků, kteří, podtrhující význam kolonisace na polském právu, došli k podceňování rozsahu a významu německé kolonisace vůbec, zdůrazňuje Baszkiewicz po zásluze význam německé kolonisace zejména v nynějších západních polských zemích. Rozhodně však nelze s autonomistickými snahami Pomoří výlučně spojovat germanizaci pomořských měst; městský decentralismus byl zde tradicí převzatou ze starého pomořského státu, jenž, pokud byl pak k Polsku přičleňován, jevil vždy krajně separatistické tendence.

Ve čtvrtém oddílu se Baszkiewicz zabývá *poměrem jednotlivých stavů společnosti k sjednocovacímu procesu*. Ze zemí, z nichž toto úsilí vycházelo, bylo nejlépe disponováno Malopolsko (Krakov, kult sv. Stanislava), avšak značnou překážkou bylo stále vymírání knížecích rodin tam panujících. Velkopolsko mělo tradici názvu »Regnum Poloniae« a kult sv. Vojtěcha. Slezsko, hospodářsky nejvyspělejší, se germanisovalo, význam jeho knížat poklesl, a prosazující se měšťanstvo se politicky počalo vázat na české Lucemburky.

Baszkiewicz správně poukazuje na vnější ekonomické předpoklady sjednocení, nezůstává však dlužen nic ve svém hodnocení také úloze *vynikajících osobností* a daných *historických situací*. Mezi knížata, jež stojí v popředí sjednocovacího úsilí, patří sieradzsko-malopolský kníže Boleslav Stydlivý, vratislavský kníže

Jindřich Probus, Jindřich Hlohovský, velkopolský kníže Přemysl II. a konečně břežsko-kujavský kníže Vladislav Lokýtek.

V posuzování role knížat-sjednotitelů a způsobu účasti šlechty a kléru na sjednocovacím procesu jsou Baszkiewiczovy výklady z celé jeho práce snad nejproblematictější. Tím, že se příliš upjal k myšlence sjednocení, podceňuje historickou nutnost vývoje feudální společnosti podle určitých zákonitostí a eticky klasifikuje tam, kde šlo o společenské formy historicky nezbytné. Integrace státu probíhá v prostředí intensivního boje jednotlivých skupin společností a je procesem postupného narůstání celku ústředního státu, nevyhnutelně spojeného s řadou postupů vpřed i zpětných regresí a retardací. V tom směru jeho úvahy o šlechtické anarchii, dobrodružnosti, zrádovství a reakčnosti jsou příliš silné. *Všechny tyto jevy jsou přirozenými vlastnostmi feudalismu.* Ve spojování jednotlivých skupin feudálů je určitá zákonitost: proti ústřednímu knížeti jsou v největší opozici knížata údělná, v jejich údělech se ústřední kníže může dobře opřít o největší šlechtu, v územích jemu přímo podléhajících pak naopak tato nejvyšší šlechta je jeho oponentem a podporuje jej šlechta drobná, vladectvo. Toto schema neplatí však absolutně. Sjednocovací proces se často stává nakonec *bojem čistě politickým*, bojem jedné skupiny proti druhé, a spojování jednotlivců ve frakce a kliky je dáno řadou prvků dalších: svazků příbuzenských, závislostí ekonomických, nahodilých historických faktorů a pod. Na rozdíl od většiny starších autorů zmenšuje Baszkiewicz význam účasti kléru na sjednocování a v tomto směru je bližší tomu, co se v této recenzi tvrdí proti jeho vlastním názorům, pokud jde o šlechtu.

Do největšího rozporu se Baszkiewicz dostává při hodnocení podílu nižší šlechty a neprivilegovaného obyvatelstva na sjednocovacím procesu. Zcela správné je jeho mínění, že hlavní společenskou vrstvou, jež tíhla k sjednocení, byla nižší šlechta. Avšak tento správný závěr nemůže korespondovat s jeho zjištěním, že stejně se o sjednocení zasazovaly masy prostého obyvatelstva, když zároveň stále zdůrazňuje zájem šlechty, a tedy i nižší šlechty, na stupňovaném vykořisťování poddaných. Příčina těchto nesrovnalostí je však jinde a s hlediska celkového líčení vývoje polského práva je daleko významnější. Baszkiewicz totiž (a není to v nejnovější polské literatuře jeho specialitou, nýbrž jevem, jak svědčí právě nově vydaný systém dějin polského práva, obecným) *epochu feudální rozdrobenosti navazuje přímo na stavovskou monarchii a pomíjí mezičlánek silné centralisované panovnícké monarchie*, jejíž existence je na celém evropském kontinentě nepochybná. Ve skutečnosti je závěr o kladném vztahu neprivilegovaného obyvatelstva k sjednocení správný; vyvěrá ze zájmu o udržení právního pořádku a koresponduje zlepšení celkové situace poddaných v období kolonisace, jež na jiných místech Baszkiewicz podtrhl několikrát. Zesílení útisku patří pak až k dalšímu období skutečné stavovské monarchie, již charakterisuje vzestup práv šlechty.

V celé Evropě prvořadou rolí při sjednocovacím procesu hrají města. Jejich postavení v Polsku má však zvláštní specifické rysy. Více než jinde, např. v Čechách, se v nich uplatnil *živel německý*, a tak vedle snahy měst o pevný centralisovaný stát se jako druhý základní faktor uplatňuje *národní antagonismus německo-polský*, navíc ještě komplikovaný sociální diferenciací uvnitř města. Baszkiewicz dobře ukazuje, že problém zde nelze řešit schematicky a že *situace se v případě jednotlivých měst značně liší*. Velká města, zejména slezská, byla mocnou podporou sjednocování, pokud vycházelo z iniciativy germanisovaných knížat nebo českých králů.

Ústředním problémem sjednocovacího procesu s hlediska státního zřízení, jenž je obsahem pátého oddílu Baszkiewiczovy práce, je otázka monarchického zřízení.

Centralisovaná monarchie je základem sjednoceného státu po období feudální rozdrobenosti. Toto nakonec tak samozřejmé konstatování však nevede v polské právní historii, jak bylo řečeno, k tomu, aby ve shodě se skutečností tento typ státu byl pokládán za samostatný článek ve vývoji státu.

Baszkiewicz vystupuje především proti takovému pojmání zásad *dědičnosti a volitelnosti*, jaká se jeví v pracích Balzerových a Kętrzyńskiego. Tyto zásady, jejichž současná platnost je nepochybná, nelze traktovat jako formální právní normy, nýbrž je nutno je vysvětlovat v těsné souvislosti s vývojem společnosti. *Právo odporu a stále větší uplatňování vůle široké obce feudálů je typickým rysem období feudální roztržičnosti.* Pokud by se sjednocování Polska vykládalo především jen ze zásady dědičnosti (theorie vymírání jednotlivých větví Piastovců), anulovala by se důležitá role polské společnosti v tomto procesu — i když zde ovšem Baszkiewicz patrně příliš přeceňuje vliv prostého obyvatelstva. Jeho poukaz na *ius resistendi* a vliv šlechty a měst je správný. Zvláště ve starší literatuře německé byly této otázce věnovány zvláštní studie (Kern, Wolzendorff). Plasticky by tento problém vynikl při srovnávání rozsáhlých dějinných úseků, jímž by se jasně ukázalo, jak konkurence společnosti proti panovníkovi, vlastní celému dějinnému procesu ve všech obdobích, vystupuje do popředí vždy s novou intenzitou v řadě epoch jako reakce na předchozí monokratický centralismus (kmenová aristokracie v rozložené rodové společnosti — primitivní knížecí monarchie — doba feudální rozdrobenosti — vyspělá silná panovnická monarchie — stavovský stát).

Navenek nejprůzračnějším rysem sjednocení je vytvoření pojmu *Regnum Poloniae*, těsně spojené s aktem korunovačním. Toto »regnum« se stává symbolem jednoty a k němu jsou vztahována i zejména všechna okrajová území (západní Pomoří).

Centralisace státu není v Polsku tak rozsáhlá jako na př. na západě, kde pro to byly daleko příznivější podmínky ekonomické. Nicméně i zde postupně vyrůstá relativně velmi silný ústřední aparát. Baszkiewicz zde podrobně rozebírá úlohu *starostů*, jež pokládá za instituci, typickou pro období nutnosti překonání rozdrobenosti. Tito starostové byli, jak známo, v Polsku zavedeni v období panování českých králů; proto je potřebí jeho závěry zde po zásluze doplnit poukazem na nepopíratelný v tomto směru český přínos polskému státnímu sjednocení. Velmi důležité jsou Baszkiewiczovy výklady o tom, jak centralisovaný stát je předpokladem dalšího hospodářského rozvoje; je dobře podtrhnout, že sice počátek sjednocování tkví v nových základních potřebách ekonomické povahy, na druhé straně však také, že *samo sjednocení vytváří předpoklad pro další a stupněm rozvoje vyšší typ hospodářství.*

Obsahem šestého oddílu Baszkiewiczovy práce jsou *ideologické otázky sjednocení*. Myšlenka sjednocení se uplatňuje v dvojí podobě. Jedna je povahy negativní: *kritika panujících poměrů* nepostuluje sice program sjednocení vždy, avšak většinou tomu tak je. Positivně se sjednocovací proces opírá o *starou a nikdy nepřerušovanou tradici polské monarchie, teorii koruny a korunovace* a konečně o *kult sv. Stanislava*. Základním ideovým sloupem sjednocení vedle těchto faktorů jest však *polská národní myšlenka*, pochopitelně nikoli v podobě romantického nacionalismu 19. století, nýbrž středověké. Její počátek je ještě ve společenství předfeudálních útvarů rozložené rodové společnosti a její intenzita stoupá s komplikacemi poměrů mezi jednotlivými národy v době vrcholení kolonisace za feudální rozdrobenosti. Středověký nacionalismus je na jedné straně hybným motorem tohoto sjednocení, na druhé pak je prahem svébytné polské středověké kultury, vznikající právě v tomto historickém období.

Tak dochází k sjednocení polského státu, jehož základ lze redukovat na tři základní faktory: hospodářský rozvoj, cizí agresi a růst národní svěbytnosti. K Baszkiewiczovu závěru sluší dodat, že všechny tyto tři faktory jsou výrazem vývoje feudálního státu, jenž po prvním sjednocování drobných útvarů za raného feudalismu v útvary větší neměl ještě dosti životaschopnosti, aby odolal novému náporu decentralisačních tendencí šlechty, avšak po konečném překonání feudální rozdrobenosti vytvořil nový aparát, schopný centralisace politického života v nové a daleko rozsáhlejší celky.

Vladimír Procházka